
PART SEGONA.
DOCUMENTS, EXPERIÈNCIES,
PROPOSTES I INFORMES

LA VÀLUA D'ENRIC VALOR COM A GRAMÀTIC: DOS PROPOSTES

Josep Saborit Vilar

Centre de Formació de Persones Adultes Josep Pasqual i Tirado.
Castelló de la Plana

*Per als jòvens valencians,
que deuen eixamplar
les mires i superar les capelletes.*

RESUM

Actualment, ja tenim un bon grapat de treballs sobre Enric Valor des de la perspectiva lingüística. Però no tots el presenten de la mateixa manera. La finalitat d'este escrit és analitzar dos propostes diferents i mirar el grau d'objectivitat que hi ha en cada una. La primera (que correspon a un treball de Saragossà, §1) mostra aportacions concretes de Valor a la teoria lingüística i a la normativa. La segona proposta (que és un article de Conca, §2) afirma, sense proves, que Saragossà hauria «subvertit el pensament lingüístic de Valor». A més, degrada l'obra lingüística de Valor perquè no presenta aportacions teòriques i normatives.

Paraules clau: *gramàtica, normativa lingüística, metodologia de la ciència, història gramatical, anomalies metodològiques, interferències ideològiques.*

ABSTRACT

Enric Valor's value as a grammarian: two approaches.

Currently, we have a considerable amount of linguistic studies on Enric Valor. But those studies do not agree when considering his ideological contribution. The goal of this essay is to analyze two different

studies on Enric Valor's work and evaluate their objectivity in dealing with Valor's ideas. The first study (Saragossà, §1) analyzes Valor's contribution to linguistics theory and grammar. The second study (an essay by Maria Conca, §2) states, giving no reasons, that Saragossà could have subverted Valor's thought. Also, Conca's essay underestimates Valor's linguistic contribution since she does not take into consideration his work on linguistics theory and grammar.

Key words: *grammar, linguistic norm, scientific method, grammar history, method irregularities, ideological interference.*

1. UNA REIVINDICACIÓ MOLT ALTA D'ENRIC VALOR

1.1. PERSPECTIVA GRAMATICAL

En el 2002, Abelard Saragossà va publicar un treball sobre l'Enric Valor gramàtic que observava que els estudis que li havien dedicat no havien desplegat un vessant molt important: el fet que els seus treballs lingüístics tenen un valor teòric destacable. Mirem unes paraules de les conclusions (1a):

1. Reivindicació d'Enric Valor com a lingüista (*a*). Necessitat d'aprofundir l'estudi (*b*). Paraules de les conclusions de Saragossà (2002: §5)
 - a. «El nostre lingüista no té importància només des del punt de vista de la formació del valencià comú contemporani (com a narrador i com a gramàtic divulgador). A més d'eixes facetes, Valor també és important des del punt de vista de la mateixa investigació lingüística, ja que el nostre autor ha eixamplat la descripció de camps lingüístics (§2.2), ha definit conceptes de la teoria lingüística d'una manera ben positiva (§3.3) i fins i tot ha resolt problemes sobre l'evolució de la llengua (§2.2).»
 - b. «És important que algú (especialment un doctorand) estudeie, amb paciència i en profunditat, l'obra gramatical d'Enric Valor.»

L'afirmació de les conclusions (1a) es basa en el contingut de les seccions al·ludides en la citació, el títol de les quals és: «Necessitat d'estudiar el conjunt de les dades empíriques i els valors comunicatius assignats» (§2) i «Necessitat d'estudiar els conceptes gramaticals» (§3). Lògicament, el fet de demostrar que la gramàtica d'un autor que no ha passat per la universitat ha fet aportacions a la teoria lingüística és u dels elogis més grans que se li poden fer. A més, l'autor del treball que resumim observava que la gramàtica de Valor tenia més aportacions de les que ell havia descrit en l'estudi, tal com reflectia el títol del treball: «Introducció a les aportacions gramaticals d'Enric Valor». A causa d'eixe motiu, Saragossà reclamava una tesi doctoral per a estudiar el conjunt de les millores teòriques i les aportacions lingüístiques de Valor (1b). Realment, pense que la investigació de Saragossà deixava l'Enric Valor gramàtic en un lloc ben alt. A més, ho feia científicament: no limitant-se a lloar-lo, sinó fonamentant la valoració en dades objectives i en argumentacions.

1.2. PERSPECTIVA DE LA NORMATIVA LINGÜÍSTICA

Com que el primer fonament d'una normativa lingüística és la teoria lingüística, és del tot previsible que, si un autor és reflexiu i crític en la teoria lingüística, també ho serà en la normativa. La predicció es verifica en el cas d'Enric Valor. El treball de Saragossà mostra una llista prou llarga d'actuacions crítiques que el gramàtic de Castalla tingué en la normativa davant de Fabra i en general davant del català noucentista. Dels exemples que descriu Saragossà, en citaré ara sis: col·loca *els dos* (que hom sol condemnar sense argumentar-ho) al costat de *tots dos* (2a); canvia la forma pronominal de *un* (que és l'única que consideren els manuals dels anys setanta) a *u* (que és la forma coherent en les nostres estructures lèxiques i la que és viva en valencià, 2b); posa la forma del valencià *avant* per davant de *endavant* (2c); preferix la forma valenciana *des-*

pús-ahir a *abans-d'ahir* (2d); al costat de la construcció *en tornar*, introduïx a *l'arribar* (2e); qualifica la combinació pronominal valenciana *li la done* com a «construcció normal», cosa que implica que *la hi done* seria «anormal» (2f):

2. Actituds crítiques de Valor davant de Fabra i, en general, davant del català noucentista
 - a. «Quan [...] hi ha un numeral cardinal i cal reforçar la idea de totalitat de coses o persones que el dit numeral indica, es suprimeix l'article que hauria de precedir el numeral. Exemple: *Tots quatre amics l'abandonaren*. És a dir, no un, o dos, o tres amics, sinó els quatre en la seua totalitat. [...] En canvi, quan no cal reforçar la idea de totalitat basta amb l'article: *Els dos amics anaven xarrant plàcidament pel carrer*.» (Valor 1977: 129)
 - b. «En el mateix sentit indeterminat de *un hom*, s'empra *u* o *una* quan el subjecte parla d'ell mateix. Exemple: *U s'acovardeix ja de tot* (o *Una s'acovardeix...*).» (Valor 1977: 141)
 - c. «*Endavant* i *endarrere* són pràcticament desconeguts en la llengua antiga i clàssica, i llurs orígens (vegeu aquests adverbis en el Diccionari Català-Valencià-Balear) són més aviat dialectals. En conseqüència, si no és per alguna raó estilística, trobem que els escriptors valencians no tenen per què abandonar l'ús de *avant* i *arrere* o *enrere*, que són els clàssics i alhora els vius d'una manera general en tot el nostre País». (Valor 1977: 174 n. 3)
 - d. «*Despús-ahir* i *despús-demà* són formes molt clàssiques i alhora molt vives en tot el País Valencià i gran part de la resta del domini lingüístic, i, naturalment, molt recomanables en la llengua literària. *Abans-d'ahir* i *demà-passat*, per bé que tenen ja un gran arrelament en literatura com a conseqüència de ser d'ús general al barceloní, presenten tot l'aspecte de calcs del castellà *antes de ayer* i *pasado mañana*.» (Valor 1977: 182)

- e. «Quan l'infinitiu té valor adverbial temporal, va precedit de la preposició *a* i l'article definit (*al* o *a l'*), si es refereix al passat: *A l'arribar, va veure que tots se n'anaven*. Si es refereix al futur, és preceptiu l'ús de la preposició *en*: *En tornar el pare, dinarem*». [En una nota a la regla sobre *en*, Valor afegeix el comentari següent: «Com s'ha fet des dels primers temps de l'idioma i com es practica regularment a tot el País Valencià. Modernament, la llengua literària usa quasi exclusivament *en* en tots dos casos (pretèrit i futur), amb la qual cosa es perd un matís molt genuí».] (Valor 1977: §218.b.4)
- f. Sobre la dualitat *li la done* i *la hi done*: «S'empra [el pronom *hi*] com a substitut de *li* en les següents combinacions exemplificades: **Construcció normal**: *Li'l torne, li la torne, li'ls...* **Amb "hi"**: *l'hi torne, la hi torne, li'ls*. [...] És preferible en tot cas l'ús actual valencià de la construcció normal». (Valor 1977: 225)

Com ja he dit, Saragossà (2002) mostra més separacions de Valor davant de Fabra o davant del català cult, i opina que «les oposicions a Fabra són freqüents en les gramàtiques de Valor».

1.3. CONCLUSIONS SOBRE SARAGOSSÀ (2002)

Saragossà (2002) mostra amb dades objectives que la gramàtica d'Enric Valor té característiques molt positives, ja que tant en la teoria lingüística (1) com en la normativa (2) hi han aportacions. Tot plegat, comporta que el gramàtic de Castalla era un autor reflexiu i crític, de manera que el deuen tindre en compte tant els lingüistes actuals com els tractadistes de la nostra normativa lingüística.

2. EL TREBALL REIVINDICATIU DE VALOR SERIA «SUBVERSIU»

2.1. UNA ARGUMENTACIÓ SENSE FONAMENT

Ara, mostraré una actuació que no solament desvirtua l'estudi que Abelard Saragossà ha fet de l'Enric Valor gramàtic, sinó que de retop també tendix a degradar el valor gramatical i normatiu que tenia l'homenot de Castalla.

En el llibre *Nova reflexió sobre l'obra d'Enric Valor* (a cura de Gemma Lluch i Josep M. Baldaquí, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, 2011), Maria Conca afirma, en contrast amb la reivindicació tan alta que Saragossà havia fet en el 2002, que eixe treball seria una «subversió del pensament lingüístic» del gramàtic de Castalla (he dividit les paraules de 3 en dos parts per a facilitar les referències posteriors):

3. Tractament que Conca (2011: 24-25) fa de Saragossà (2002)
 - a. «Abelard Saragossà (2002: 149) fa una interpretació de l'aportació gramatical d'Enric Valor des de l'apriorisme que aquest va mantenir una actitud crítica enfront de la normativa fabriana: “en efecte, [...] donaré mostres de l'actitud crítica de Valor davant de Fabra i, en general, davant la llengua culta del seu temps”».
 - b. «Amb aquesta afirmació, es pretén subvertir el pensament lingüístic de Valor, tan ben ponderat per tots els estudiosos precedents, que expliciten les aportacions de Valor i la vàlua del lingüista, en el marc de la unitat de la llengua catalana on sempre es van donar.»

Segons les paraules de 3, la presentació que Saragossà havia fet d'Enric Valor no es basaria en un conjunt de dades empíriques, argumentacions i valoracions del gramàtic de Castalla. Saragossà actuaria d'una manera «apriorística»

(3a), és a dir, partiria «a priori» d'una idea, sense cap fonamentació. Per tant, en compte de treballar com a investigador el lingüista valencià actuaria d'una manera molt diferent: deformant la realitat del pensament de Valor, amb una actitud del tot anticientífica. De fet, des de la lectura a Conca, el treball de Saragossà pareix tindre una finalitat demagògica i, per tant, perversa, ja que «pretén subvertir el pensament lingüístic de Valor» (3b; segons el GDLC, *subvertir* significa «destruir, tirar a terra l'ordre establert, uns principis, una regla, etc.»).

Fins ara, hem vist unes qualificacions negatives contra l'article de Saragossà. En un treball científic, tota opinió s'ha de demostrar. Però, quan els lectors de Conca (2011) busquen les proves per a demostrar la certitud de les afirmacions fetes, no les troben, a pesar que la desqualificació és contundent. Si davant d'eixa anomalia metodològica (desqualificar sense proves) un lector reflexiu busca i llig el treball de Saragossà (2002), troba que la seua interpretació es fonamenta en una bona quantitat de dades empíriques (com ara les que he reproduït en 2).

2.2. DE LES APORTACIONS A LES OPINIONS SENSE FONAMENTACIÓ

Quan l'autor d'un treball substituïx l'anàlisi per la valoració negativa, tendix a incórrer en interpretacions subjectives. En el cas que comentem, Conca (2011: 23-24) afirma que els nou treballs que havia citat abans que el de Saragossà (Pitarch 1996, Segarra 1999, Monferrer 1996, Lawick 1999, Montoya 1996, 2002, Brotons 1999, 2002 i Bonet 2000) haurien «explicitat les aportacions de Valor i la vàlua del lingüista» (3b); i, a pesar d'una tal evidència, Saragossà (2002) hauria tingut la gosadia de «subvertir el pensament lingüístic de Valor» (3b). Tanmateix, quan els lectors de la professora universitària lligen la seua descripció dels set treballs que havien precedit el de Saragossà resulta que no troben ni una sola «aportació». De fet, l'article que comentem dedica dos pàgines justes per a resumir nou treballs sobre Enric Valor. A fi que els lectors comproven per ells mateixos

que Conca no resumix les aportacions que Enric Valor hauria fet a la normativa i a la teoria gramatical, he transcrit la primera pàgina de Conca en (4a-d):

4. Tractament que Conca (2011: 22-24) fa de nou «estudis gramaticals» dedicats a Enric Valor: no resumix les aportacions que el gramàtic hauria fet a la normativa i a la teoria gramatical. Reproducció de la primera pàgina:
 - a. «Vicent Pitarch (1996) estudia el pensament i l'acció lingüística de Valor. Fa una interpretació de la ideologia lingüística d'aquest a partir de la seua trajectòria vital, intel·lectual i patriòtica. Entre altres aspectes, subratlla la «tenacitat noucentista» i la fermesa en la defensa de la unitat de la llengua catalana en l'obra de Valor:
 - i. “La condició fabrística: heus ací l'altra clau interpretativa bàsica de l'obra valoriana. Valor no solament figura entre els lingüistes capdavanters en la promoció del fabrisme, entre els homes de Fabra decisius; és justament el lingüista valencià que més temps porta ostentant aquesta condició i és, a fi de comptes, un ‘fabrística enèrgic’, segons expressió feliç de J. Giner (1971: vi): ‘enèrgic’ hi val tant com ‘insubornable’” (Pitarch 1996: 191)».
 - b. «Mila Segarra analitza l'obra gramatical d'Enric Valor i el seu concepte de llengua estàndard i, en parlar dels criteris lingüístics de Valor i dels altres gramàtics valencians (1999: 31), diu:
 - i. “El criteri principal que informa el model de llengua adoptat per Enric Valor (compartit amb tots els gramàtics de postguerra) parteix del reconeixement de l'existència d'una llengua estàndard establerta per a tot el territori on es parla català, que ell anomena *llengua literària*, de la qual no es pot discrepar. D'aquella llengua literària els valencians se n'han d'apartar poc, de manera que amb les seves solucions particulars no es causin gaires estridències a la resta de catalanoparlants”».

- c. «Joan Ramon Monferrer realitza un estudi de les aportacions de Valor sobre la flexió verbal i, en comparar-les amb publicacions posteriors, com ara *Els verbs valencians* (Conselleria de Cultura 1996), lamenta que els deixebles, de vegades, obliden la lliçó del mestre. Quant a l'esperit lingüístic que guia l'obra de Valor, fa afirmacions ben contundents (Monferrer 1999: 59):
- i. “Gran coneixedor de l'obra de Pompeu Fabra, Enric Valor ha estat fidel a la seua doctrina i ha sabut interpretar el missatge del mestre a què hem fet referència més amunt. Enric Valor no ha fet una gramàtica diferent de la de Pompeu Fabra, simplement l'ha transmesa amb les aportacions de caràcter morfològic, sintàctic i lèxic pròpies del País Valencià, que tenen un referent d'ús en els nostres clàssics, preferentment dins del marc de la unitat de la llengua catalana”».
- d. «Heike van Lawick analitza les pègtes dels parlars valencians en les rondalles, una classe de textos que exigeixen més la intervenció de l'oral. No obstant això, destaca (1999: 179) que:
- i. “Tocant a la ideologia, Valor es decanta clarament a favor d'un estàndard culte i aconsegueix que, en general, els seus personatges parlen un llenguatge gramaticalment correcte”».

En compte de mostrar quines aportacions específiques ha fet Enric Valor a la teoria gramatical i a la nostra normativa, en 4 hi han «interpretacions» (4a), opinions (4b) i «esperits» (4c).

Davant d'eixa altra anomalia metodològica (substituir les aportacions objectives per opinions), convé que ens preguntem quina classe de formació (empírica, objectiva, argumentativa, racional: *científica*) poden extraure els lectors de Conca davant de les afirmacions de 4.

2.3. *DEGRADACIÓ DE L'OBRA GRAMATICAL I NORMATIVA DE VALOR*

Pel que fa a la vàlua gramatical i normativa d'Enric Valor, és obvi que, a la vista de l'absència d'aportacions seues que hi ha en les paraules de 4, u no pot comprendre quina seria la «vàlua del lingüista» (3b). En una lectura superficial (i crèdula) de Conca (2011) podríem creure en la vàlua de Valor, però no pels seus mèrits intel·lectuals, més aïna com qui creu en un dogma; ja que ni podem vore el valor ni el podem comprendre, que són dos dels fonaments de la ciència (vore i comprendre).

Fa la impressió que les paraules de 4 tenen la finalitat de mitificar el nom d'Enric Valor, per bé que sense aportar dades que fonamenten la mitificació. Com que Saragossà (2002) havia demostrat que els factors objectius a favor d'Enric Valor existixen (tant en la teoria com en la normativa), haurem de convindre que, més que davant d'un acte potenciador d'Enric Valor, ens trobem davant d'una degradació de la seua obra.

L'autora que analitzem també deforma un treball de Josep Daniel Climent:

5. Actuació que hauria tingut Climent (2002) davant de Bonet (2000)
 - e. «En un intent d'exposar les discrepàncies respecte al fet del fabrisme de Valor, Climent situa Sebastià Bonet al costat d'Abelard Saragossà, però Bonet, com ja hem comentat més amunt, contextualitza i analitza correctament les aportacions de Valor, dins del fabrisme». (Conca 2011: 25 nota 5)

Davant de les paraules de (5a), convé notar que la qüestió que estem comentant no és fabrisme o no fabrisme («contextualitzar i analitzar dins del fabrisme», 5a). El tema que té interès per a la societat valenciana és un altre: quina actitud convé que els valencians adoptem davant del català cult.

Diria que el comportament que els valencians podem tindre davant de les publicacions catalanes pot oscil·lar entre dos pols. L'ideal és que adoptem una actitud reflexiva, analítica i deductiva, de tal manera que assimilem les aportacions vehiculades a Catalunya que són positives per als valencians, i apartem les que són negatives. Per contra, convé evitar que anem a parar a un comportament irreflexiu i provincià, purament mimètic. Si consultem el treball de Bonet (2000: 113-145), trobarem que, aportant proves concretes, el lingüista de Barcelona descriu d'una manera clara l'actitud crítica d'Enric Valor en la normativa (6a). A més, també apunta el valor teòric que hi ha en la seua gramàtica (6b):

6. Afirmacions de Bonet (2000) sobre l'actitud normativa d'Enric Valor (a) i sobre la validitat de la seua teoria lingüística (b)
 - a. «La vigilant actitud de l'autor [Valor] respecte dels injustificats excessos, sovint inconscients però per això mateix més perillosos, del centralisme barceloní (només un exemple anecdòtic: Valor declarava literari *colp* i dialectal *cop* –cf. §§40 i 168, 8a– fent una raonable inversió del tractament donat a aquests mots en el *DGLC*).» (p. 114)
 - b. «En relació amb la tradició manualística en sentit més genèric caldria assenyalar que, sense proposar-se de trencar cap motlle, Valor era capaç d'introduir variacions que podrien molt bé interpretar-se com a símptomes d'una comprensió superior a l'habitual: podríem aquí referir-nos, p.ex., a la definició donada de substantiu com a “categoria variable que serveix per a anomenar els éssers (persones, animals, coses, és a dir, tot allò que pot pensar-se com una individualitat” (cf. §79)» (p. 115).

En contrast amb unes paraules tan clares i tan rotundes com són les (6a), quan u veu l'afirmació de Conca (2011) transcrites en 5 pensa que Climent (2002) hauria actuat com Saragossà: sense ètica, l'u i l'altre haurien presentat el blanc com a negre.

2.4. CONCLUSIONS SOBRE CONCA (2011)

En el 2002, un lingüista valencià (Abelard Saragossà) demostra que en les gramàtiques d'Enric Valor hi han aportacions a la teoria lingüística i a la normativa lingüística, cosa que significa que el gramàtic de Castalla és un autor valencià destacable (§1). En canvi, una dècada més tard trobem que una professora universitària (Maria Conca 2011) presenta el treball de Saragossà com a «subvertidor del pensament lingüístic de Valor» (3). Això no obstant, no aporta proves que fonamenten la desqualificació.

A més de ser poc afortunades des dels punts de vista ètic i científic, les paraules que hem reproduït i analitzat també són poc positives per a Enric Valor, perquè (com ja hem comentat) quan algú mitifica sense aportar proves pot deixar mal parat el personatge que vol mitificar. Realment, els lectors veuen que, si hi ha alguna «subversió» de Valor, és en l'article de Conca, ja que no hi troben les aportacions a la teoria lingüística ni a la normativa.

Cal dir que eixa operació no és nova en la lingüística valenciana. En concret, les afirmacions de Vicent Pitarch transcrites en (4a.i) fan pensar que Enric Valor no hauria fet ni aportacions gramaticals ni enriquiments en la normativa. Realment, si el nostre autor s'ha limitat a «promoure el fabrisme» (4a.i) no pot tindre més valor intel·lectual que el de ser divulgador d'una ideologia. En l'article del 2002, Saragossà ja havia insinuat eixe resultat davant d'una altra afirmació de Pitarch:

7. Es veu que Enric Valor no tindria valor ni com a normativitzador ni com a gramàtic. Seria, simplement, un divulgador Fabra. Paraules de Saragossà (2002: §2.1):
 - a. «Eestic segur que, el dia que tindrem anàlisis globals sobre els treballs gramaticals d'Enric Valor, afirmarem que va ser un autor reflexiu: reflexiu i metòdic, que és un adjectiu que apareix sovint en els estudis

sobre el nostre autor. Més reflexiu i més metòdic que no uns altres lingüistes. I també actiu i crític davant de la llengua comuna, diversament del que fa pensar l'afirmació de Vicent Pitarch (2001: 56), el qual opina que Valor, "ben conscient dels seus propis límits, més aviat va lliurar-se a la tasca nobilíssima de divulgar l'obra fabriana"».

La veritat és que les valoracions que substituïxen l'anàlisi i la demostració per les divisions maniquees no fan bé a ningú: ni tan sols a qui rep les glori-ficacions (7).

Finalment, el panorama que estem resumint es completa amb una actua-ció científica poc acurada, ja que el resum de treballs gramaticals no consistix en condensar les aportacions a la gramàtica i a la normativa, sinó en lloances sense proves (4).

3. CONCLUSIONS GENERALS

Crec que esta anàlisi de dos treballs gramaticals és un exemple de l'afirmació que els estudis sobre normes, sobre criteris de la normativa i sobre el valor d'un autor poden ser desqualificats quan no s'aplica una metodologia científica es-sencial en l'exposició de les idees i l'única argumentació que s'aporta és un con-junt de valoracions personals sense fonament empíric. En compte de debatre per on convé que anem els valencians amb arguments objectius, hi ha el perill de condemnar els uns i lloar els altres basant-nos en afirmacions sense proves, fent vore que una qüestió com esta pot ser valorada únicament des de les opi-nions o els mites construïts al llarg dels anys.

Malauradament, la interpretació de treballs en base a opinions o màximes ideològiques essencialistes és una actitud que existix en una part del valencia-nisme. Superar esta mena d'actuacions és necessari a fi que el valencianisme

madure intel·lectualment i faça propostes atractives per a una majoria de la societat valenciana.

Els debats objectius, quan es basen en dades empíriques i en arguments, permeten aprofundir el coneixement de la realitat, potencien la coordinació i l'enriquiment ideològic de les persones i, com a resultat, faciliten que un corrent social incidisca més en l'avanç d'una societat. Per contra, les actituds sotmeses a la justificació d'unes màximes ideològiques només poden generar o re-elaborar dogmes. Esta actitud impedeix el coneixement de la realitat, puix que en compte d'elaborar propostes per a incidir en la societat, es promou l'enfrontament gratuït entre les persones; una actuació que, al capdavall, no fa cap bé ni al debat ideològic ni tampoc a la societat a qui eixe debat pretén beneficiar.

BIBLIOGRAFIA

- BONET, Sebastià (2000): *Les gramàtiques normatives valencianes i balears del segle xx*. València, Universitat de València.
- BROTONS, Vicent (1999): «L'Enric Valor gramàtic a l'ensenyament secundari», dins *Valoriana: estudis sobre l'obra d'Enric Valor*, Vicent Salvador i Heike van Lawick, eds., 1999, pp. 165-177.
- BROTONS, Vicent (2002): «Enric Valor, el mestre. Enric Valor per als mestres», dins *Enric Valor, un home de poble*, Emili Casanova et alii, eds. (2002), pp. 225-250.
- CLIMENT, Josep Daniel (2002): «Enric Valor i la llengua literària», dins *Enric Valor, un home de poble*, Emili Casanova et alii, eds. (2002), pp. 51-62.
- CONCA, Maria (2011): «La contribució d'Enric Valor a l'estàndard català», dins *Nova reflexió sobre l'obra d'Enric Valor* (Gemma Lluch i Josep M. Baldaquí, eds., Alacant, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, 2011), pp. 21-44.

- GDLC = *Gran Diccionari de la Llengua Catalana* (1998). Barcelona, Enciclopèdia Catalana.
- LAWICK VAN, Heike (1999): «Les petges dels parlars en les *Rondalles* de Valor», dins *Valoriana: estudis sobre l'obra d'Enric Valor*, Vicent Salvador i Heike van Lawick, eds. (1999), pp. 179-187.
- MONFERRER, Joan Ramon (1999): «Enric Valor, referit especialment al País Valencià», dins *Valoriana: estudis sobre l'obra d'Enric Valor*, Vicent Salvador i Heike van Lawick, eds. (1999), pp. 53-71.
- MONTOYA, Brauli (1996): «La normativa fonètica del gramàtic Enric Valor», dins Adrià Carbonell, ed., *Actes del simposi d'estudi i festa Enric Valor*, Alacant, Diputació d'Alacant, pp. 195-222.
- MONTOYA, Brauli (2002): «El model de llengua oral d'Enric Valor en la gramàtica normativa valenciana», dins *Enric Valor, un home de poble*, Emili Casanova *et alii*, eds. (2002), pp. 175-188.
- PITARCH, Vicent (1996): «Enric Valor, la noble causa de la llengua», dins Adrià Carbonell, ed., *Actes del simposi d'estudi i festa Enric Valor*, Alacant, Diputació d'Alacant, pp. 181-194.
- PITARCH, Vicent (2001): «Enric Valor, la percepció de la llengua», dins *Enric Valor (1911-2000) in memoriam*, Universitat Autònoma de Barcelona, pp. 51-59.
- SARAGOSSÀ, Abelard (2002): «Introducció a les aportacions gramaticals d'Enric Valor», *Enric Valor, un home de poble. Jornada d'Estudi i Homenatge a Enric Valor i la seua obra*, Agullent, 30 de setembre del 2000 (E. Casanova, R. Mora i J. Sanchis, ed.), Paiporta, Editorial Denes, pp. 147-173.
- SEGARRA, Mila (1999): «Enric Valor i la llengua normativa», dins *Valoriana: estudis sobre l'obra d'Enric Valor*, Vicent Salvador i Heike van Lawick, eds. (1999), pp. 27-52.
- VALOR, Enric (1977): *Curs mitjà de gramàtica catalana referida especialment al País Valencià*, València, 3i4.

